

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК
«ХОТИНСЬКА ФОРТЕЦЯ»

Матеріали XVII науково-практичної конференції

**ХОТИНСЬКА ФОРТЕЦЯ
У ЛІТОПИСАХ**

до 350-річчя від дня народження Самійла Величка

Хотин
2020

УДК 94 (477.85-2)
ББК 63.3 (4УКР-4ХОТ)51я43
X 852

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного історико-архітектурного заповідника
«Хотинська фортеця»
(протокол № 2 від 28.09.2020 р.)

Редакційна колегія:

Буйновська Є.В. директор ДІАЗ «Хотинська фортеця»
Шалаєва І.А. заступник директора ДІАЗ «Хотинська фортеця»
Нємічева Т.В. учений секретар ДІАЗ «Хотинська фортеця»

*Редколегією збережено авторський стиль викладу.
Відповідальність за достовірність наукової інформації та посилань
несуть автори статей.*

X852

Хотинська фортеця у літописах (до 350-річчя від дня народження Самійла Величка) // Матеріали XVII наук.-практ. конф. (м. Хотин 15 жовтня 2020 р.). – Кам'янець-Подільський: ФОП Буйницький, 2020. – 108 с.

У збірнику вміщено матеріали доповідей науково-практичної конференції з актуальних питань історії та археології. Для істориків, краєзнавців, археологів, музейних працівників, учителів історії, викладачів і студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів.

УДК 94 (477.85-2)
ББК 63.3 (4УКР-4ХОТ)51я4

Денис Позняков

(м. Хотин)

ПИСЕМНІ ДЖЕРЕЛА З ІСТОРІЇ ХОТИНА ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XVIII СТОЛІТТЯ

У статті пропонується публікація 11 повідомлень першої чверті XVIII ст., що стосуються історії м. Хотина періоду османського панування, налагодження добросусідських відносин між Оттоманською Портою та Річчю Посполитою після підписання Карловицького миру.

Ключові слова: *Оттоманська Порта, Кримське ханство, Річ Посполита, Абді-паша, Льяс Колчак-паша, Мехмет-паша, Мустафа-паша, Адам Миколай Сенявський, Юзеф Потоцький, Флоріан Шелінг, Хотин, липки.*

Історія міста Хотина надзвичайно багата на військово-політичні події, оскільки саме місто часто знаходилося в епіцентрі міжнародної політики, на перехресті культурної взаємодії християнського та ісламського світів. Здавалось би, що історики знають багато, про його славне минуле: Хотинську війну 1621 року, битву 1673 року Яна Собеського тощо, але разом з тим існує багато «білих плям». Особливо це стосується періоду столітнього панування османів 1711-1812 рр., коли з загальної історії випадають цілі хронологічні періоди. До одного з таких періодів відноситься перша чверть XVIII століття.

В даній статті публікуються, як архівні документи, так і відомості, що оприлюднювалися польською, турецькою мовами, але не були перекладені українською.

З поступовою втратою міжнародної суб'єктності Речі Посполитої та посиленням Московського царства, на початку XVIII століття перед урядом Оттоманської Порти постала нагальна потреба зміцнення власних кордонів вздовж Дністра. Для цього потрібно було довершити стратегічну оборонну лінію Очаків-Бендери. Постфактум ми вже знаємо, що лінія була сформована із завершенням будівництва Нової багціонної фортеці у Хотині.

Традиційно в історіографії, період будівництва бастионної фортеці відносять до 1713-1718 рр. Однак, бачення зі створення нового форпосту на берегах р. Дністра, в османів, визрівало дещо раніше. На таку думку наштовхує віднайдений українським істориком Юрієм Мициком документ *«1705, червня 23. – Кам'янець-Подільський. – «Новина» (№1) на який, дослідники історії Хотинської фортеці особливої уваги не звертали. Документ складений польською мовою. Він містить цікаві відомості, про те, що урядникам Речі Посполитої стало відомо, про наміри Оттоманської Порти звести фортецю у Молдавському князівстві. З цією метою, на місце майбутнього будівництва «з самих Бендер ... Кілії, п'ятеро наших мало туди прийти, для фортифікації [укріплення] того місця». Також повідомляється про приїзд з Бендер відомого інженера Hernaro, «який Белград туркам укріплював ... і розмежував [розкреслив] укріплення згаданого місця». Причиною таких дій османів, стала інформація про те, що Річ Посполита планує поступитись Поділлям і Кам'янцем Московському царству.*

Як бачимо, з цього повідомлення, йдеться про певне місце, де османи планували будувати фортецю. Варто відзначити, що за умовами Карловицького мирного договору 1699 року, османам заборонялось тримати військові підрозділи у Хотині та його околицях, відновлювати укріплення замку. На нашу думку, таку польську стурбованість могла спровокувати лише поява значних османських підрозділів поблизу Хотина та перспектива будівництва тут нових укріплень. Володіючи науковими пост знаннями, ми сьогодні знаємо, що впродовж XVIII століття нових укріплень на Дністрі, поблизу кордонів Речі Посполитої, окрім Хотина, османи не зводили. Тому можна стверджувати, що в цьому документі йшлося саме про Хотин.

Декілька слів варто сказати і про згадкового інженера Hernaro, що уфортифіковував османам Белград. Єдиним кандидатом, на цю роль, є італійський інженер Андреа Корнаро (Andrea Cornaro), який був на службі в австрійців. Після відбиття Белграду у турків (1688 р.), був найнятий ними для його укріплення. Однак, досить швидко Белград був відвойований і Андреа Корнаро перейшов на османську службу, щоб продовжити свої роботи [7., С. 256].

Цікавим віднайденим джерелом з історії Хотина є *«Лист Абді-паші, сераскера Хотинського, до його милості Воеводи Краківського [Адама Миколая Сенявського], Великого Гетьмана ... написаного з табору під Хотином, 16 вересня 1713 року»* (№2). Цей лист містить відомості про наміри відновлення Хотинського замку та плани з будівництва нової фортеці османським урядом. З листа можна зробити висновок, що османи здійснили передислокацію військ з балканських провінцій (військо Румелійське) та власне азійської частини імперії (військо Анатолійське). Крім того, у листі Абді-паша повідомляє про своє призначення головнокомандувачем (сераскером) усіма військами під Хотином. Джерело повідомляє, що зазначені підрозділи, мали стати основою військового гарнізону майбутньої Хотинської нахіє, і були прикріплені до фортеці.

Абді-паша, для посилення психологічного тиску на Річ Посполиту, згадує про прибуття, під Хотин, кримського хана Каплан Герая I, з великим військом. Ці відомості корелюються з листом, датованим 1713 р. султана Ахмеда III до кримського хана. В якому Ахмед III повідомляв свого васала, кримського хана Каплан Герая I, про те, що йому необхідно було об'єднатися з сераскером Очакова Абді-пашою [4., С. 41]. Хан мав надати військову підтримку османським підрозділам, які забезпечували охорону територій та робітників, під час проведення фортифікаційних робіт. З цієї інформації стає зрозумілим про причини звернення султана до хана про прибуття з військом під Хотин – слабкість османських військових контингентів на цій території.

Отже, з зазначених документів стає зрозуміло, що станом на вересень 1713 року роботи з будівництва бастионної фортеці вже тривали, почалося формування військового гарнізону Хотинської фортеці та нахіє.

У радянській історіографії нерідко можна віднайти інформацію, про те, що фортеця була збудована «підневільним населенням» Хотинської округи. Але це не відповідає історичній дійсності. Джерела та відомості з османських архівів свідчать про те, що фортецю будували професійні, вузькопрофільні ремісники. В оприлюднених турецьким істориком Музафером Ердоганом дефтерах (реєстрах)

(№3, №4) можна віднайти перелік ремісничих спеціальностей залучених у фортифікаційних та будівельних роботах м. Хотина. У дефтерах міститься інформація про те, що ремісники до Хотина направлялись зі Стамбулу (№3). Також там вказується головний будівничий (архітектор) Хотина – Мехмета-ага (№4).

Автору вдалося віднайти декілька листів перших сераскерів Хотина в польських архівосховищах, що також стосуються цього періоду.

«Лист Мехмет-паші, Сілістрійського, Нікопольського, Очаківського, сераскера Хотинського, до маршалка коронного, від 24 вересня 1716 року» (ймовірно до Юзефа Вандаліна Мнішека) (№5). У документі згадується про адресований лист кримському хану, що був відправлений до Хотина, оскільки польський урядник не знав, що хан від'їхав з Буджаку до Волощини. У листі-відповіді Мехмет-паша пропонував свої послуги, у якості посередника під час дипломатичного листування маршалка коронного та хана.

«Лист Мустафи-паші, візира, сераскера Хотина до [Юзефа] Потоцького воєводи Київського від 14 березня 1717 року» (№6). Джерело містить відомості про прохання паші, зібрати вільних волохів і забезпечити їм вільний проїзд. Очевидно йшлося про жителів колишнього Хотинського цинуту Молдавського князівства, що розбіглись внаслідок військових дій 1709-1712 рр. в період Північної війни та осmano-московської війни 1711-1713 рр.

«Лист Мустафи-паші, візира, сераскера Хотина до [Юзефа] Потоцького, воєводи Київського від 14 квітня 1717 року» (№7). У листі Мустафа-паша повідомляє воєводу Київського, про своє призначення на сераскерство (військова посада очільника гарнізону) Хотина та виявляє бажання налагодити систематичне дипломатичне листування.

Крім того, до джерел з історії Хотина, варто віднести повідомлення, які стосуються доволі відомої постаті – Ільяс Колчака-паші. Короткі, але цікаві дані про Колчака містяться у *«Вирок, винесений Кам'янець-Подільським, старостинським, бургомістровим судом, який засуджує до смертної кари селянку Анну, за прийняття нею магометанства»* (№8). Це чи найперша достовірна згадка про Ільєса Колчака в Хотині, де він називається «відважним Колчаком,

ротмістром полку». Тобто на території Подільського воєводства Речі Посполитої, на той час, він уже був відомою фігурою.

Про Колчака згадує, у своєму «Щоденнику...», гетьман Війська Запорозького Пилип Орлик, який навесні 1721 року перебував у Хотині. Колчак фігурує вже як «полковник липканський» [2., С. 83]. Гетьман зазначає, що на той момент пашею Хотина був знову Абді-паша [2., С. 85]. Орлик у «Щоденнику...» залишив повідомлення, про перебування у Хотині та його оточенні липок, запорозьких козаків, резидентів Молдавського та Волоського господарів [2., С. 88-89]. Але найцікавіші відомості стосуються церемоніалу зустрічі посла Речі Посполитої до Оттоманської Порти, що відбувся у Хотинській фортеці (цей фрагмент, щоденника публікується, №9).

Повідомлення про походження Колчака (№10) подає у своїх споминах дворянин (ім'я якого на жаль не збереглося) при польському дипломаті Каролі Тарло, який разом з ним перебував у Хотині. Він згадує Колчака, як пашу «що нещодавно з угорського шляхетства потурчився».

Відомості, які дотично стосуються історії Хотина можна віднайти у «Книзі Кам'янець-Подільського магістрату». Зокрема, про запровадження для міщан Кам'янець-Подільського, паспортів (дозволів) щоб дістатись до р. Дністра або перетнути його і потрапити на територію Хотинської нахіє. Міщанам, крім того, заборонялось вивозити на продаж зерно та борошно до Хотина (№11).

Загалом запропоновані нові та раніше опубліковані, але не перекладенні українською мовою, відомості дозволяють відтворити деякі аспекти початкового етапу історії османського Хотина: хронологію призначення сераскерів, визначення дат початку будівництва укріплень фортеці та міста, розбудову інфраструктури, формування гарнізону фортеці, налагодження дипломатичних відносин османської адміністрації з урядовими колами Речі Посполитої, уточнення біографічних відомостей Ільяс Колчак-паші тощо.

Далі подається повний текст згадуваних у статті документів.

№1

1705, червня 23. – Кам'янець-Подільський. – «Новина»

«До того місця потрібно прикласти великі [зусилля], бо з Волощини є новина, що з самих Бендер ... Кілії, п'ятеро пашів мало

туди прийти, для фортифікації [укріплення] того місця. При них є і Нернаго відомий інженер, який Белград туркам укріплював. І той інженер з купцем [що з Бендер до Кам'янця приїхав] розмежував [розкреслив] укріплення згадуваного місця. І це все турки роблять, маючи якусь інформацію [яку собі сильно вбили в голову], що його Величність Король поступиться Москві Поділлям і Кам'янцем. І що до тої фортеці [Кам'янця] має скоро приїхати намісник московський. Тоді необхідно під будь-яким приводом послати [людину] до сераскера Бендер і дізнатись речі, що нас цікавлять. А далі потрібно б, вибити з голови турків [думки про] ту поступку, щодо Кам'янця і Поділля Москві».

АГАД. – АР. – Відділ 34. – № 209. – Тогочасна копія.

Оригінал документа опублікований польською мовою Юрієм Мициком. (З джерел до історії Османської імперії та Кримського ханства XVI – першої половини XVIII ст. / Ю. Мицик // Україна в Центрально-Східній Європі: Зб. наук. пр. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – Вип. 9-10. – С. 354.) Переклад з польської мови автора.

№2

Копія листа Абді-паші, сераскера Хотинського, до його милості Восводи Краківського [Адама Микола Сенявського], Великого Гетьмана ... написаного з табору, під Хотином, 16 вересня 1713 року

Відповідно до нашої дружби, як приятелєві нашому... найщиріший, найнеперевершений... султан наш, який над ... багатьма ... Державами і Монархами ... щасливо панує, якому нехай всемогутній Пан Бог [Аллах] дає довголітнього володарювання, Володар мій... Маючи на прикордонні Powiaty [володіння], що завжди були під його владою та належать йому, ... зараз бажаючи відповідно до здійснення волі своєї султанської, військо Анатолійське та Румелійське відправив до Хотина, щоб місцевий замок, який йому належить відновили, і який буде якнайшвидше уфортифікований... Щоб ... і військо, як буде потреба, усі вони [війська] будуть прикріплені до фортеці. Над цим усім військом, сераскером, мене приятеля [Абді-пашу] Вашої милості, [султан] забажав поставити. Крім того, найяснійший, його милість Хан Кримський з великим

військом, яке як зірки незліченні, тут перебуває, про що у моєму попередньому написаному листі до Вашої милості повідомляв. Тому зараз ... ставши під Хотиним, за допомогою, всемогутнього Аллаха, почали біля замка те робити [будувати фортецю]. А Мир святий, який між Осаяною Портою Оттоманською нашою і цілою Річчю Посполитою заключений під Карловицями, непорушний є, діючий і святий ... який оберігаємо ... Для чого усьому війську, під моїм командуванням, від мене дана заборона, щоб на тій стороні, в кордонах Ваших, жоден з війська нашого не ходив, ані найменшої кривди людям Вашим чинити ненаважився. Бо найяснійший, всемогутній, найзвитяжніший володар над володарями султан наш, найславетніший Владика і Володар мій ... королю Августові Польському, якому помисли нехай ... є великим другом, бажає відповідно дружби нашої сусідської, як приятель Дому Вашого... І найяснійший його милість Хан Кримський написавши листи свої посилає до Вашого Пана своїми довіреними Послами Бекір-агою. І маю надію, що зі своєї сторони, Ваша милість, будучи там найголовнішим урядником, захоче сприяти, і буде в змозі допомогти [послу]. Щоб Миру Святому, якнайкраще і найдостойніше допомогти, щоб народи підданні [наші] залишались в Мирі. І успіхів добрих, з обох сторін, намірам нашим, усім старанням і діям ..., для того, щоб між нами могла бути дружба, як найповніша і найміцніша. І військо наше непереможне є у нас..., щоб людям з навколишніх сіл нічого злого не [чинити] і було всім безпечно по домівках сидіти, про це уже до його милості Пана коменданта Кам'янецького і його милості Пана ... писав, забезпечуючи людей спокоєм. Що може бути до того часу і вашій милості з тих же моїх листів написаних відомо. Сподіваюсь тоді, Ваша милість, по цьому, що буде дотримуватись Мир на прикордонні усіма, як нижчими так і найстаршими наказами [чинами]. Щоб з усіма нашими людьми, як з сусідами своїми, по дружньому як найкраще жили, щоб не допустити жодного недружнього випадку. Тоді той Святий Мир як найдовше між нами буде тривати, і щоразу краще квітнув тут, аби справедливий Аллах не допустив нашим обом народам... зла і шкоди... .

АГАД. – АР. – №2264. – Арк. 1-2. (мікрофільм).

Переклад з польської мови автора.

№3

Tamirat Defteri

Реєстр спеціальностей, що були відряджені із Стамбула до Хотина, для виконання будівельних робіт: теслярі, фахівці з будівництва лазень, тунелей [контрмінних галерей фортеці], випалювачі вапна, каменярі, бруківельники, ковалі, муляри, гірники, водопровідники, звальщики лісу, будівельники фортечних стін та найменування інших майстрів, суми витрат, їхня заробітна плата тощо. Наприкінці є (доступна) особиста службова печатка головного архітектора Мехмеда-аги.

Укладений 1128 р., [1716 р., за християнським календарем].

Vşb.Arş.MI.Df.Ts. No: 1619.

Оригінал реєстру турецькою мовою опублікований Ердоганом Музафером. (ERDOĞAN, Muzaffer. «Osmanlı Mimarisi Tarihinin Otantik Yazma Kaynakları». Vakıflar Dergisi, 6 (1965): P.124.)

Переклад з турецької мови наданий Олександром Шутко.

№4

İnşaat Defteri

Реєстр спеціальностей залучених під наглядом архітектора Мехмета-аги, у будівництві кладки мурів Хотинської фортеці та інших споруд: теслі, перевізники, каменярі і будівельники тунелів [контрмінних галерей фортеці] інші наймані робітники і всі пов'язані з цим витрати, що додаються.

Укладений 1134 р., місяця Зуль-хіджа, [вересень-жовтень 1722 р., за християнським календарем].

Vşb.Arş.MI.Df.Ts. No: 1368

Оригінал реєстру турецькою мовою опубліковано Ердоганом Музафером. (ERDOĞAN, Muzaffer. «Osmanlı Mimarisi Tarihinin Otantik Yazma Kaynakları». Vakıflar Dergisi, 6 (1965): P.125.)

Переклад з турецької мови наданий Олександром Шутко.

№5

**«Лист Мехмет-паші, Сілістрійського,
Нікопольського, Очаківського, сераскера Хотинського,
до маршалка коронного, від 24 вересня 1716 року»
(ймовірно до Юзефа Вандаліна Мнішека)**

Ясновельможний Ваша милосте маршалку коронний мій добрий пане і приятелю. Послання від ясного, світлого його

милості Хана назад є відправлене, яке не затримую в Хотині, і до ясновельможного мого доброго пана відсилаю. Як дасть Пан Бог все буде добре, з вашої ласки, мого доброго Пана, його милості ясному Хану уже доручено донести [про послання]. Вашій милості про все буде відомо [про повідомлення для Хана, що було у посланні]. [Засвідчую] Приязнь Хана його милості і як нашу приязнь. Ясному Хану, його милості, випала дорога з Буджаку до Мултан [Волощини]. На місці Хана, його милості, Брат його Калга-Султан в десяти днях з Кримським військом стоїть на Буджаку. Якщо буде потреба, як завжди було, для вашого... Панства [держави], до його милості Хана [писати], необхідно мене вашого приятеля довіреного, просто повідомити. А я не зволікаючи, до Хана його милості, і до Калги-Султана відішлю ... посланця мого, до Буджаку і Мултанської землі. ... Прошу бути приязним до мене ... , зичу здоров'я доброго, усіляких успіхів від Пана Бога. Пишучи те, назавжди учтивий приятель Вашої милості

Мехмет, Паша Сілістрійський, Нікопольський, Очаківський, сераскер Хотина

Дата, з Хотина, дня 24 вересня anno domini 1716.

АГАД. – Збірка Товариства Королівських наук. – №199. –

Арк. 1.

Переклад з польської мови автора.

№6

Лист Мустафи-паші, візира, сераскера Хотина до [Юзефа] Потоцького воєводи Київського

Ясновельможний Ваша милосте Пане Потоцький, воєводи Київський.

Лист мені, від Вашої ... милості Пана, його милістю поручиком ... є відданий, і який належним чином всіляко оглянутий я отримав. Приязні і сусідству Вашої милості, мого доброго Пана залишаюсь прихильний, тому прошу, з Вашої милості, аби людям країни Волоської [Молдови] наказали зібратися. Щоб волохи, хто хоче... мали вільний проїзд. Роблячи це, я для давньої приязні вашої милості наказав видати... своє власне [розпорядження]. Тільки прошу, аби приязнь Вашу до мене зберегти... Пишучи і виклавши це, назавжди учтивий приятель Вашої милості

Мустафа-паша, візир, сераскер Хотина

Дата з Хотина дня 14 березня anno domini 1717.

Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa w Poznaniu. Turcica: Akta i korespondencja turecka i tatarska w sprawach publicznych. Rękopisy. – sygn. BK01874. Арк. 3. – Режим доступу:

<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/495111/edition/475187>.

Переклад з польської мови автора.

№7

**Лист Мустафи-паші, сераскера Хотина,
до воєводи Київського Юзефа Потоцького**

Ясновельможний Ваше милосте Воєводо Київський [Юзеф Потоцький], мій добрий Пане і приятелю

Будучи призначеним від Найяснійшої Осяїної Порти Оттоманської, на сераскерство Хотинське, сподіваюся на часте отримання дружніх листів, від Вашої милості мого Пана, аби чути про добре здоров'я Ваше ... і бути цим задоволеним, адже не знати цього – це неласка до мене, що приятеля свого забули, будучи таким близьким сусідом. Також ... бажаю здоров'я доброго на довгі літа. Прошу, аби була приязнь Ваша до мене, і про здоров'я ваше завжди писали, у посланих дружніх листах. Це донісши, написавши Вам, я назавжди залишаюсь приятелем Вашої милості, мого доброго Пана.

Мустафа-паша, візир, сераскер Хотина

Дата, з Хотина, 14 квітня anno domini 1717.

Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa w Poznaniu. Turcica: Akta i korespondencja turecka i tatarska w sprawach publicznych. Rękopisy. – sygn. BK01874. Арк. 68. – Режим доступу:

<https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/495111/edition/475187>.

Переклад з польської мови автора.

№8

**«Вирок, винесений Кам'янець-Подільським, старостинським,
бургомістровим судом, який засуджує до смертної кари
селянку Анну, за прийняття нею магометанства
25 травня 1716 року»**

У справі, подій, що відбулися між Мехмедом Калфою, майстром ремесла мулярського, жителем Хотина, з одної сторони; селянкою Анною, жінкою селянина Антонія, мірошника з Карвасар, з другої

сторони. Позивач [Мехмед Калфа], стверджує що відповідачка, що постала перед судом [селянка Анна], прийшовши до Хотина, зустріла ротмістра полку, відважного Колчака, і яка сказала йому: «якщо зустрінеться мені чоловік мій тут, стану бусурманкою». І так мені дав знати Колчак, коли він прийшов (мається на увазі, свідчення Колчака судді): «вона заявила, що прийме віру бусурманську». На це відповідачка Анна відповідала: «я не знала, і мені він [Колчак] наказав так говорити. Суд старостинський, бургомістрів, міський, кам'янецький, подільський, вислухавши версії обох сторін і обміркувавши, зрозумів ... , що поставша перед судом, обвувувачана Анна, мірошника Антонія жінка, вчинила проти права Божого і з шлюбу подружнього вийшла. Покинувши чоловіка свого, чужолоством [звабленням] бавилась. За це була січена різками під ременем, але не виправилась і пішла до Хотина. Там зреклася віри і мешкала з позивачем [Мехмед Калфою] близько двох тижнів. Потім забравши мішечок з левами [грошима], халат малиновий з французького сукна, каптан зелений, хустки дві: одну бавовняну, іншу шерстяну, пішла до Ісаківців. Суд старостинський, бургомістрів, міський, кам'янецький, подільський, визнає її винною і тому більшу заслужила вона кару ... , наказує за такий вчинок, запобігаючи у подальшому такому свавіллю, щоб у наступну п'ятницю, під час торгу, майстром меча публічного [катом] карана була. На виконання, до судового адвоката, суд відправляє

Суддя Олександр Локучевский

Книга Кам'янець-Подільського магістрату, № 4562, рік 1519-1794. Аркуш 123.

Опубліковано: Архив Юго-Западной России: Часть 5. Том I. Киев. 1869. с. 271.

Переклад з польської мови автора

№9

Церемоніал зустрічі, посла Речі Посполитої до султана, в Хотині 14 квітня 1721 року. Фрагмент з: «Щоденник подорожній, який розпочав в ім'я Пресвятої Трійці, в рік 1720, місяця жовтня, дня 10» [Пилипа Орлика]

В суботу 14 квітня, приїхав сюди Посланець від Короля Речі Посполитої, в супроводі поручика гусарського, його милості пана

Попеля, з яким раніше зустрічався. Вийшов від Паши [йому на зустріч] Кіхая [керівник пашинської канцелярії] з великим почтом і музиками, яким асистували липки та спаги, і було війська всього 4 тисячі. Під'їхали того посла зустріти, аж до самого берега, до перевозу (парому). Коли переправився і висадився, на землю, він привітався з Кіхаєм. І дано під нього [Посланця] багато вбраного коня. Потім Кіхая взявши посла по праву сторону супроводжував його до міста, де попросившись з ним, зі всім пашинським почтом і музиками від'їхав до замку, а посланець на господу до Колчака. При в'їзді Посланця до міста було дано салют з десяти гармат. Сам супровід і почет Посланець мав скромний, і не дуже вбраний: одна карета, два вози по 6 коней, 7 слуг і двоє покойових».

Опубліковано: Діярій Гетьмана Пилипа Орлика / Опрацював для друку Ян із Токар Токаржевський-Карашевич. Праці Українського наукового інституту. – Т. XVII. – Варшава, 1936. – с.90-91.

Переклад з польської мови автора.

№10

Спогади дворянина (який перебував при польському дипломаті Каролі Тарло, каштеляні любельському)

про походження Ільяс Колчак-паші

«Будучи в Хотині, зі своїм паном [Каролем Тарло], у Колчак-паші, що здавна знайомий з моїм паном, і який нещодавно з угорського шляхецтва потурчився, були у нього з великою прихильністю прийняті. Тоді той паша, все що тільки мав цікавого, з східних, азійських країн нам показував та оповідав, на останок і жону свою показав, що у них (турків) є річ неприйнятна. Запросив нас потім до покою, прикрашеного чудовими меблями, де нас чекала уже приготована кава. Там між іншими дискурсами йшла мова про можливість сусідської співпраці і її теперішньої спроможності. Не більше п'яти осіб було при тій розмові: пан мій [Кароль Тарло], паша Колчак, я, і двоє турків мужів шляхетних, його добрі приятелі».

Оригінальний текст публікований **Antoni Józef Rolle. Opowiadania historyczne: serya trzecia, T. 2. WARSZAWA. 1882. S. 160.**

Переклад з польської мови автора.

№11

**[Витяг з] Умови, його милості пана генерала
[Флоріана] Шелінга [коменданта Кам'янецької фортеці]
з панами міщанами кам'янецькими, про пункти,
що стосуються міста тут надані [Шелінгом],
записані в Рихтах 29 липня 1723 року**

Пункт 9. Як і колись давня була заборона, так і зараз вона підтверджується, щоб солдати так і міщани не наважувались молоти збіжжя на продаж до Хотина, ані возити туди, за відсутності достатньої кількості, муки та карати за це порушників. У випічці хліба, пекарям гарнізонним, пекарі цехові міські перешкоджати не повинні та з комендантом кількість буханок хліба, ціну міщани узгоджувати повинні.

Пункт 10. Є давня конвенція, ще за керівництва пана генерала Риппа [попередник Шелінга] прийнята, щоб міщани, ані за Дністер, ані до Дністра, без паспорта [дозволу] комендантського не наважувались виїжджати, що й тепер робити вони так мусять.

Книга Кам'янець-Подільського магістрату, № 4562, рік 1519-1794. Аркуш 207.

Опубліковано: Архив Юго-Западной России: Часть 5. Том I. Киев. 1869. С. 301.

Переклад з польської мови автора.

Джерела та література:

1. Архив Юго-Западной России: Часть 5. Том I. Киев. 1869. 736 с.
2. Діярій Гетьмана Пилипа Орлика / Опрацював для друку Ян із Токар Токаржевський-Карашевич. Праці Українського наукового інституту. – Т. XVII. – Варшава, 1936. – 212 с. – (Серія історична. – Кн. 3)
3. З джерел до історії Османської імперії та Кримського ханства XVI – першої половини XVIII ст. / Ю. Мицик // Україна в Центральній-Східній Європі: Зб. наук. пр. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – Вип. 9-10. – С. 327-360.

4. Туранли Ф. І. Відомості з історії України періоду Прутської війни в османсько-турецьких архівних документах / Ф. І. Туранли // Східний світ. – 2016. – № 1. – С. 36-46
5. Antoni Józef Rolle. Opowiadania historyczne: serya trzecia, T. 2. WARSZAWA. 1882. S. 272.
6. ERDOĞAN, Muzaffer. «Osmanlı Mimarisi Tarihinin Otantik Yazma Kaynakları». Vakıflar Dergisi, 6 (1965): 111-136.
7. The Peace of Passarowitz, 1718 Charles Ingraio, Nikola Samardžić, Jovan Pešalj, Series: Central European Studies, 2011, Purdue University Press. 324